

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19.10.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043. (Дата звернення: 23.12.2019).
8. Тюрін Г. Є. Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод : монографія. Харків : Право, 2015. 288 с.
9. Теорія доказів : підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / за заг. ред. В. М. Тертишника. К. : Алерта, 2015. 293с.

References

1. Parfilo O. (2001). “Criminal procedural compromise – the need is dictated by time”. [Teoriya ta praktika kriminalistichnogo zabezpechennya rozkrytya ta rozsliduvannya zlochiniv u suzasnih umovah], Kyiv, 2001. P. 53–56.
2. Canada’s Youth Criminal Justice Act. URL: https://www.en.wikipedia.org/wiki/Youth_Criminal_Justice_Act (Date of the application:14.11.2019).
3. Kjvalenko, V. and Udalova, L. *Kriminalniy prozes: pidruznik* [A criminal process : is a textbook], Zentr uzbovoi literature, Kyiv, Ukraine.
4. Makarov, A. P. (2013). “Transaction about confession of guilt : innovation of code of criminal procedure of Ukraine”, *Uzenie zapiski Tavrizeskogo nazionalnogo universiteta*, no. 1, pp. 414–418.
5. Potozkii, M. V. (2013). “Plea agreement: procedural order of conclusion”, *Actualni problemi vdoskonalennya chinnogo zakonodavstva Ukraini*, № 31, P. 288–298.
6. Udalova, L. *Zastosuvannya komprpmisiv pri virichenn konfliktiv pid zas dosudovogo rozsliduvannya : navzilny posinik* [Making compromises in resolving conflicts during pre-trial investigation : textbook], Skif, Kyiv, Ukraine.
7. (1973). International Covenant on Civil and Political Rights of 19.10.1973, available at : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
8. Tyurin, G. *Organizaziyno-pravovi osnovi uzasti prokurora u kriminalnomu provadzenni na pidstavi ugod : monograph* [Organizational and Legal Basis of Attorney’s Participation in Criminal Proceedings Based on Agreements : monograph], Pravo, Kharkv, Ukraine.
9. Tertichnik, V. Evidence theory [Teoriya dokaziv], Alerta, Kyiv, Ukraine.

УДК 343.3/.7:343.1-058.53

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2019-3/4-13>

Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об’єднань)

Ларкін М. О.

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
malark777@ukr.net

Ключові слова:

спеціальні знання, спеціаліст, судова експертиза, розслідування,

У статті розглядаються питання використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об’єднань). У процесі розслідування зазначеної категорії кримінальних проваджень

неформальна група, слідчий може скористатися двома формами спеціальних знань: неформальне об'єднання. 1) залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій; 2) призначення судових експертиз. Експертизи по кримінальних провадженнях, у вчиненні яких підозрюються члени молодіжних неформальних груп (об'єднань), можна розділити на дві групи: загальні (типові) та спеціальні.

Надійшло до редколегії: 19.10.2019
Прийнято до друку: 27.11.2019

Use of special knowledge in crime that committed by members of young information groups (associations)

Larkin M. A.

Zaporizhzhia National University, str. Zhukovskoho, 66, Zaporizhzhia, Ukraine
malark777@ukr.net

Key words:

specialist knowledge, specialist, forensics, investigation, crime, informal group, informal association.

Lack of information at the initial (but sometimes even the next) stage of investigating crimes committed by members of youth informal groups (associations) through non-search information (search of venue, search, investigative experiment, etc.) and information and communication (interrogation) the suspect, the interrogation of witnesses, etc.) of investigative (search) actions compels the investigator to take advantage of the cognitive capabilities of various special scientific knowledge. In the course of the investigation of the specified category of criminal proceedings, the investigator cannot neglect two forms of specialized knowledge: 1) involvement of specialists in investigative (search) actions; 2) appointment of forensic examinations.

When investigating criminal violations of informals, the investigator can use the help of specialists during the inspection of the scene (forensic expert, specialist in explosives, specialist-biologist, specialist who studies the formation and activity of youth informal associations), etc. of witnesses, victims (specialist psychologist, specialist studying the formation and activity of youth informal associations), search (forensic expert, bio specialist) CO-commodity specialist, an expert on computer technology specialist who studies the formation and activity of youth informal structures).

As a general rule, expert examinations on criminal proceedings suspected by members of youth informal groups (associations) can be divided into two groups: general (standard) and special. The first group should include scientific and expert studies that are inherent in the investigation of crimes that harm the life and health of the individual: forensic, forensic psychiatric, forensic biology, individual forensic (trasological, ballistic, fingerprinting, ecclesiastical) and some other expertise. In other groups, in our opinion, follow forensic-linguistic, forensic-psychological, psycholinguistic, autoscience, technical, interested in CCTV, etc. suggestions. Special significance in criminal matters where suspects are members of youth informal groups (associations) who must be complex court representatives.

Важливою умовою слідчої пізнавальної діяльності під час розслідування злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп

(об'єднань), є використання спеціальних знань. Знання ж може бути визначене як істинна і достатньо обґрунтована

інформація про об'єктивну реальність, яка заслуговує на довіру [1, с. 69].

Дефіцит інформації на початковому (а інколи і на наступному) етапі розслідування злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), через нерезультативність інформаційно-пошукових (огляд місця події, обшук, слідчий експеримент тощо) та інформаційно-комунікативних (допит підозрюваного, допит свідків) слідчих (розшукових) дій змушує слідчого скористатися пізнавальними можливостями різних спеціальних наукових знань.

Питання використання спеціальних знань під час розслідування різного роду злочинних посягань стали предметом досліджень таких вчених-криміналістів, як Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкін, А. І. Вінберг, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, О. О. Ейсман, Н. І. Клименко, Н. П. Майліс, В. С. Мітричев, В. Т. Нор, О. Р. Россинська, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, Е. Б. Сімакова-Єфремян, З. М. Соколовський, В. Ф. Статкус, А. О. Фокіна, Б. І. Шевченко, М. Г. Щербаковський.

Метою статті є визначення особливостей використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

У процесі розслідування зазначеної категорії кримінальних проваджень слідчий, потрапляючи до певного інформаційного поля, обмеженого особливостями конкретного злочину і спрямованістю на нього фахівця [2, с. 16], не може нехтувати двома формами спеціальних знань:

- 1) залученням спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій;
- 2) призначенням судових експертів.

Так, згідно з ч. 1 ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, які потребують

відповідних спеціальних знань і навичок [3]. Плануючи проведення слідчої (розшукової) дії, слідчий визначається з доцільністю запрошення спеціаліста (групи або бригади спеціалістів) певної галузі спеціальних знань. Він обирає з державної або приватної установи, підприємства, організації тощо спеціаліста, якого необхідно залучити. При цьому слідчий має продумати форми допомоги та виконувати спеціалістом функції. За необхідності спеціаліста може бути ознайомлено з окремими матеріалами кримінального провадження [4, с. 441].

При розслідуванні злочинних посягань неформалів слідчий може скористатися допомогою спеціалістів під час проведення огляду місця події (судово-медичний експерт, експерт-криміналіст, спеціаліст із вибухознавства, спеціаліст-біолог, спеціаліст, який вивчає формування і діяльність молодіжних неформальних утворень), допиту підозрюваного, свідків, потерпілих (спеціаліст-психолог, спеціаліст, який вивчає формування і діяльність молодіжних неформальних утворень тощо), обшуку (судово-медичний експерт, експерт-криміналіст, спеціаліст-біолог, спеціаліст-товарознавець, спеціаліст із комп'ютерної техніки, спеціаліст, який вивчає формування і діяльність молодіжних неформальних утворень тощо). Також необхідно враховувати, що, коли неповнолітній не досяг 16-річного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а в разі необхідності – лікаря [3].

«Без заперечень, найважливішим допоміжним засобом, який є у розпорядженні судового слідчого, є обізнані свідки, висновки яких часто мають вирішальний вплив на справу. Варто пам'ятати, що при певному умінні користуватися експертами судовий слідчий має можливість досягти цінних результатів», – так визначав роль судової експертизи Ганс Гросс [5, с. 184].

Експертизи по кримінальних провадженнях, у вчиненні яких підозрюються члени молодіжних неформальних груп (об'єднань), за загальним правилом можна розділити на дві групи: загальні (типові) та спеціальні. До першої групи слід віднести науково-експертні дослідження, які є притаманними для розслідування злочинів, у яких завдається шкода життю та здоров'ю особи: судово-медичні, судово-психіатричні, судово-біологічні, окремі криміналістичні (трасологічна, балістична, дактилоскопічна, почеркознавча) та деякі інші експертизи. До другої групи, на думку автора, слід віднести судово-лінгвістичні, судово-психологічні, психолінгвістичні, авторознавчі, технічні, експертизи матеріалів відеоспостереження та інші експертизи. Особливого значення по кримінальних провадженнях, де підозрювані є членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), набуває проведення комплексних судових експертиз.

О. М. Коршунова пропонує при розслідуванні злочинів, які вчиняються за мотивом ненависті або ворожнечі (до яких здебільшого причетні представники молодіжних неонацистських, націоналістичних угруповань), призначати комплексну експертизу, яка називається соціогуманітарною. Таке дослідження має проводитися фахівцями в галузі соціології, історії, етнографії, етносоціології та інших гуманітарних наук [6, с. 274].

Також при розслідуванні злочинів неформальної молоді може виникнути необхідність у призначенні та проведенні конфліктологічної експертизи ситуації в регіоні. На думку А. М. Гірника, така експертиза повинна включати: 1) вивчення документів, які містять економічну, демографічну, екологічну, географічну інформацію, дані про політичні і неполітичні організації регіону, криміногенну ситуацію, а також показники, що прямо стосуються пересічного мешканця і можуть стати дестабілізуючим фактором (рівень безробіття, затримки зарплатні, відімкнення електроенергії, гарячої води тощо); 2) конфіденційні бесіди з

Herald of Zaporizhzhia National University. Jurisprudence

місцевими експертами, в яких збирається інформація щодо учасників конфлікту, їх союзників і противників, джерела їх доходів та економічні інтереси на цьому етапі, розподіл впливу їх прихильників у регіоні, підтримка ЗМІ, їх впливовість і склад читацької аудиторії, версії про причини конфлікту та сценарії його продовження. Експертам пропонується також оцінити й доповнити деякі офіційні дані (справжній рівень безробіття, місце і роль нелегальних і напівлегальних доходів населення тощо); 3) ознайомлення з опублікованими та іншими доступними даними дослідження громадської думки. Дуже корисно зустрітися з місцевими соціологами. Така зустріч часто дозволяє скласти оцінку достовірності отриманих ними даних, дізнатися про динаміку певних показників, одержати додаткову інформацію, яка не була опублікована або не ввійшла до звітів; 4) проведення соціологічного дослідження. Коли потрібно знати всі варіанти і нюанси громадської думки, то найефективнішим, на думку автора, є поєднання фокус-груп і опитування; 5) аналіз публікацій у місцевій пресі за певний період [7, с. 105–106]. Підставами проведення такої експертизи можуть бути напади на представників якоїсь етнічної меншини, яка компактно проживає на певній території, з боку членів неформальної групи (об'єднання).

В. І. Бояров, досліджуючи злочини екстремістської спрямованості, зазначає, «що на початковому етапі, коли невідомі мотиви злочинних дій (вони не є очевидними), які є предметом розслідування, призначається традиційний «набір» судових експертиз, а у подальшому, коли на основі даних, отриманих слідчими, висувається версія про екстремістський характер події, тоді вже особливого значення набувають експертні дослідження, за допомогою яких доводиться мотивація дій підозрюваних.

На наступному етапі розслідування справ зазначеної категорії після затримання підозрюваних, проведення обшуків і деяких інших слідчих (розшукових) дій, отримання інформації від оперативних підрозділів

постає питання щодо доказування відповідної мотивації в діях учасників злочинних подій. Саме підозрювані і предмети, які їм належать, є основними носіями інформації про мотивацію злочинної поведінки» [8, с. 143]. Така ж і ситуація зі злочинами, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). Друга група судових експертиз покликана сприяти встановленню саме мотиваційного складника злочинів неформалів, їх «ідеологічної» спрямованості, якої саме

мети вони намагалися (намагаються) досягти.

Таким чином, інформаційна невизначеність, що присутня при розслідуванні злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), змушує слідчого користуватися спеціальними знаннями у формі консультацій зі спеціалістами під час проведення слідчих (розшукових) дій і призначення судових експертиз, що у свою чергу можуть бути розділені на два види: загальні (типові) та спеціальні.

Література

1. Лозовий В. О., Пазиніч С. М., Пономарьов О. С. Філософія. Логіка. Етика. Естетика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків : Право, 2009. 578 с.
2. Психологія слідчої діяльності : навчальний посібник / В. Г. Андросюк та ін.; за заг. ред. Л. І. Казміренко. Київ : Правова єдність, 2009. 200 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
4. Криміналістика : підручник: у 2 т. / В. Ю. Шепітько [та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. Т. 1. 456 с.
5. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики : новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. Москва : ЛексЭст, 2002. 1088 с. : ил. (Антология криминалистики).
6. Коршунова О. Н. Преступления экстремистского характера: теория и практика противодействия: научно-практическое издание. Санкт-Петербург : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 325 с.
7. Гірник А. Конфліктологічна експертиза: від мистецтва до технології. *Соціальна психологія*. 2004. № 2 (4). С. 100–110.
8. Бояров В. І. Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних проваджень про кримінально-карані прояви екстремізму. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2017. № 2. С. 141–147.

References

1. Lozovyy, V. O., Pazynich, S. M. and Ponomarov, O. S. (2009). *Filosofiya. Logika. Etyka. Estetyka* [Philosophy. Logic. Ethics], Pravo : Xarkiv, Ukraine.
2. Androsiuk V. H. et al. (2009). *Psykhologhiiia slidchoi diialnosti: navchalnyi posibnyk* [Psychology of investigative activity: a tutorial], Pravova yednist : Kyiv, Ukraine.
3. (2013). “Criminal Procedure Code of Ukraine”: Law of Ukraine on 13.04.2012 № 4651-VI, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 11–12, no. 13, art. 88.
4. Shepitko, V. Yu. et al. (2019). *Kryminalistyka : pidruchnyk* [Criminalistics: high school textbook], Pravo : Kharkiv, Ukraine.
5. Gross, G. (2002). *Rukovodstvo dlya sudebnykh sledovateley kak sistema kriminalistiki* [Guide for criminalistics investigators as a criminalistics system] : novoye izd. perepech. s izd. 1908 g. LeksEst, Moskva.

6. Korshunova, O. N. (2006). *Prestupleniya ekstremistskogo kharaktera: teoriya i praktika protivodeystviya* [Extremist Crimes: Theory and Practice of Counteraction] : nauchno-prakticheskoye izdaniye. Izdatelstvo R. Aslanova “Yuridicheskiy tsentr Press”, Sankt-Peterburg, Russia.
7. Girnyk, A. (2004). “Conflict expertise: from art to technology”. *Socialna psikhologiya*, no. 2 (4), pp. 100–110.
8. Boyarov, V. I. (2017). “Use of specialized knowledge in criminal investigations into criminal offenses of extremism”. *Visnyk Zaporizkogo nacionalnogo universytetu. Yurydychni nauky*, no. 2, pp. 141–147.